

## CRISTINA DE PISAN

### Poeta, historiadora, filòsofa i feminista del segle XIV

— Jo, Cristina de Pisan, tot i que sempre em vaig sentir francesa i aquesta llengua va ser la dels meus llibres, havia nascut a Venècia el 1364. La meva família era d'un nivell cultural molt elevat i tenien molt bones relacions amb el poder. El meu pare, Tomàs de Pisan, era metge i astròleg d'elevada reputació. Personatges molt importants de l'època se'l disputaven. En aquells moments, l'astrologia tenia un gran prestigi ja que es considerava que les posicions dels planetes i els seus moviments influïen de manera determinant tant en l'estat físic com anímic de les persones.

— Jo, Tomàs de Pisan, ja gran, vaig contraure matrimoni amb la filla d'un metge famós. A més de Cristina, varem tenir també dos fills barons. El 1365, vaig ser cridat pel rei de França, Carles V —conegut com el Prudent. El rei em va demostrar el seu afecte amb diners, propietats i honors. Tres anys més tard, la família es va reunir a París i el mateix rei, ens va rebre al seu recentment restaurat palau del Louvre.

— Les portes de la cort sempre varen estar obertes per mi. Al rei Carles li agradava envoltar-se de gent sàvia i tenia una magnífica biblioteca. La meva infància va ser excepcional. Vaig fruit d'un gran benestar i, a més a més, d'afecte sincer. Jo mateixa escriuria anys després que havia estat una nena feliç, mimada i ben atesa pels meus pares. Fins i tot, la meva mare em va donar de mamar en una època en què, les grans senyores, donaven a dida les seves criatures.

— Jo vaig afavorir tant com vaig poder, la passió de la meva filla per adquirir coneixements. Això va crear certa tensió amb la seva mare que volia convertir-la en una noia típica de la seva època. Ella considerava que n'havia de tenir prou complint els seus deures religiosos, maritals i domèstics.

— El meu pare va tenir un paper fonamental en la meva formació perquè em va permetre aprofundir en molts coneixements que, en aquelles èpoques, estaven prohibits per a les dones. El 1379 em vaig haver de casar amb un marit que m'havien escollit els meus pares. Només tenia quinze anys. L'escollit va ser Étienne Castel, un cavaller molt lligat a la cort i que aviat va arribar a ser notari i secretari del rei. Ens estimarem intensament i apassionada. Probablement més del desitjat pels moralistes de l'època. <Varem tenir tres fills.

— Però tot just havia passat un any del casament, el 1380, el rei Carles de França va morir i jo, Tomàs de Pisan vaig perdre ben aviat el recolzament que tenia a la cort i les meves rendes i el meu sou van desaparèixer.

— Al cap de cinc anys de la mort del rei, el meu pare va morir. I el meu marit, que havia pogut conservar el seu càrrec de notari i secretari va morir també, al cap de cinc anys més, a causa de la pesta. Era el 1390. Jo només tenia vint-i-cinc anys. Mai em vaig recuperar de la pèrdua del meu estimat marit i sempre més li vaig restar fidel negant-me a tornar a casar-me tot i les estretors econòmiques.

— La meva filla, en les èpoques felices, havia començat a escriure poemes cortesans alegres. A partir d'aquell moment, les seves composicions es tornaren llastimoses queixes

per un pena incurable.

— Fins i tot, escriuria anys més tard, en aquells moments em vaig sentir, algunes vegades, temptada per la idea del suïcidi. Tenia prou raons per a la desesperació.

— De cop, la meua filla es va veure obligada a convertir-se en la responsable familiar. Ella havia de tenir cura de la seva mare i dels tres fills. Aquestes obligacions la convertiren en una dona decidida i valenta. Per començar, va haver d'enfrontar-se a la total ignorància que tenia sobre els assumptes econòmics del seu marit. Els creditors se li van tirar a sobre despietadament intentant aprofitar-se més d'ella. Les propietats del marit li van ser embargades i la petita quantitat de diners que li havia deixat en efectiu, li va robar un mercader en qui havia confiat. Llavors va començar un llarg litigi contra l'administració de la cort (que durà tretze anys) per poder cobrar el molts endarreriments que se li devien al seu marit. Per pagar aquestes despeses va començar a vendre les propietats que jo li havia deixat, després els mobles i, finalment les joies, tapissos, quadres i algun manuscrit que m'havia regalat el rei. Reduïda pràcticament a la pobresa a sobre va haver d'aguantar insidiosos rumors sobre inventats amors seus amb diversos homes.

— La meua salvació va ser la literatura. Vaig tornar a anar a la biblioteca reial (perquè el guardià era un vell amic del meu pare), i vaig llegir tot el que queia a les meves mans. Poc a poc, vaig començar a escriure molt. Primer, com quan era adolescent, vaig tornar a fer versos. Quan em vaig adonar que les meves poesies agradaven, el 1399, vaig publicar el meu primer llibre: *Cent balades*. Eren de tema amorós; la majoria dedicades al record del meu estimat i, algunes, a l'alegria sensual del desig i de la trobada dels enamorats.

— A aquesta primera obra, la van seguir, al llarg dels anys, més d'una trentena més. Ella mateixa les feia editar en preciosos llibres copiats a mà en alguns dels molts tallers que llavors hi havia a París. Una amiga seva, Anastasie, els hi il·lustrava amb precioses miniatures. Després els feia enquadrar en amb riques teles, pells i, fins i tot, metalls preciosos. Aquests luxosos volums anaven a parar a mans del més alts personatges de la cort, inclosa la reina, que pagaven elevades sumes per ells.

— Així, vaig aconseguir tirar endavant la meua família i vaig convertir-me en la que molts, després, considerarien la primera escriptora professional de la història, dins de les que es coneixen, que va poder guanyar-se la vida amb els seus escrits. La meua obra no sols va tenir èxit a París sinó que també va obtenir una bona acollida a la cort anglesa.

— El comte de Salisbury, com un honor, es va emportar el seu fill Jean per preparar-lo a la cort anglesa. En poc temps, el seu segon fill es moria i la seva filla professava en un convent. El nou rei d'Anglaterra, Enric IV, va retenir al seu fill a la seva cort i va enviar dos missatgers a Cristina reclamant la seva presència a la cort anglesa, ja que era un gran admirador d'ella.

— Vaig jugar astutament amb la diplomàcia i vaig exigir el retorn del meu fill, abans d'emprendre el viatge. El meu fill va tornar però, jo mai va marxar cap a Anglaterra.

— Entre tant, l'obra de Cristina anava evolucionant de manera sorprenent. Es va anar inclinant cap a la faceta d'historiadora i tractadista tant política com moral. El que més va impactar (i també va ser rebutjat) va ser la vessant de la meua filla com a polemica. Ella inicià allò que, amb el temps, s'anomenaria "la querella de les dames", intensos debats sobre les qualitats intel·lectuals i morals de les dones.

—Jo, ara, lamentava la pèrdua dels valors cavallerescs amb el respecte per les dones i constatava l'aparició d'una nova societat basada en el domini de la força física i la violència. Veia un món, en què les dones i els més dèbils es veien sotmesos a tota mena de vexacions i maltractaments. Aquest va ser el tema de la meua obra *Epístola al Déu Amor*.

— Amb aquesta obra i alguns altres escrits, Cristina va ser denunciada pel prebost de Lille i després va ser atacada per un dels membres més destacats de la Cancelleria Reial. Ella va saber defensar-se però en uns temps tan misògins va tenir sort de ser recolzada pel canceller de la Universitat parisenca, Jean Gerson i per alts personatges de la cort.

— La meua fama va anar creixent i així, el 1404, el duc de Borgonya, em va fer un encàrrec excepcional. Em va demanar que escrivís un relat sobre el regnat del seu germà, el tan enyorat rei Carles V, el Prudent. Un relat que havia de servir per a la posteritat. Normalment, els relats oficials s'encarregaven al monjos de l'Abadia de Saint Denis o a grans personatges relacionats molt directament amb la cort. Però, va ser la primera vegada que es van encarregar a una dona!

— *El Llibre dels fets i de les bones costums de Carles V*, no és solsament un relat dels fets, és un autèntic tractat de política. Cristina ens hi va explicar les noves maneres sobre l'exercici del poder. Per a ella, el dret del monarca sobre el seus súbdits, emana de Déu i no és tant un privilegi com una gran responsabilitat moral. Ella es va mostrar contrària a la tirania i va considerar que un príncep havia de regir-se segons les lleis del dret natural i que el seu únic objectiu havia de ser el bé comú.

— Malauradament, mentre jo acabava el llibre, moria el duc de Borgonya. Llavors ja era clar que la bogeria de Carles VI l'incapacitava per a l'exercici del poder. El seu fill Joan, posteriorment conegut com Joan Sense Por, era violent i molt ambiciós.. La guerra va esclatar el 1410 entre el partidaris d'Orleans i els de Borgonya. Jo em vaig posicionar a favor dels d'Orleans, però especialment a favor de la pau. Aleshores, vaig iniciar una nova campanya d'inútils epístoles dirigides a la reina i als grans personatges de la cort. Durant els següents anys vaig escriure diversos tractats insistint en la necessitat de la pau i del bon govern.

— Tot i els difícils moments, Cristina mai va oblidar la seva lluita en favor de les dones. El 1405 va escriure la seva obra més famosa: *El Llibre de la Ciutat de les Dames*. És un tractat al·legòric en el que reivindica el valor moral, intel·lectual, polític i fins i tot guerrer, de les dones al llarg de la història. En aquesta obra hi va escriure que l'excel·lència o la inferioritat del éssers no resideix en els seus cossos, segons el seu sexe, sinó en la perfecció de les seves conductes i virtuts. El llibre va tenir un gran èxit fins al segle XVIII. Després va anar perdent interès fins que, al segle XIX, el gust per l'Edat Mitjana el va recuperar de l'oblit. Però fins i tot llavors, cinc segles més tard, encara alguns crítics i historiadors varen ser tan misògins com alguns dels seus contemporanis.

— Els esdeveniments polítics: els enfrontaments entre Anglaterra i França pel poder, van fer que esgotada ja i sense forces per lluitar amb la meua ploma, i molt decebuda, em refugiés amb la meua filla al convent de Poissy. Allí vaig poder portar una vida tranquil·la dedicada a l'estudi i a l'oració.

— Però Cristina, en dotze anys, només va escriure un llibre de contingut religiós: *Les Hores de contemplació de la Passió de Nostre Senyor*. En aquesta obra ens va mostrar la immensa

pietat que li ocasionava el sofriment humà.

— De cop, un fet extraordinari va ocupar la història del meu país. Una noia humil, Joana d’Arc, impulsada per la seva fe encoratjava les forces del exèrcit de Carles VII i van sotmetre els anglesos a Orleans. A partir d’aquest moment, Carles VII va anar obtenint les victòries que li van permetre ser coronat rei. Jo vaig recobrar els meus ànims i vaig escriure més de cinc cents versos lloant l’extraordinari valor de Joana d’Arc.

— Els seus versos de la meva filla no van servir per a res. Joana d’Arc va morir a la foguera condemnada per heretge ja que ella deia que la veu de Déu ressonava al seu cap demanant-li que defensés el seu país contra els enemics anglesos. El més trist va ser que, qui més va contribuir a la seva condemna, varen ser els misògins savis de la Universitat de París (venuts al poder del duc de Borgonya i d’Enric VI). Una de les principals acusacions era que s’havia vestit amb robes masculines.

No sabem exactament l’any de la mort de Cristina, probablement el 1340, quan devia tenir uns seixanta-cinc o seixanta sis anys.